

Kõrgkoolide toimetulek sunnitud kaugõppega perioodil märts–juuni 2020

Maiki Udam

Tartu Ülikooli kvaliteedinõunik

Liia Lauri

Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuuri hindamisjuht

Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur viis kõrgkoolides 2020. aasta oktoobris läbi küsitluse¹⁰³, et teada saada, kuidas COVID-19 tingimustes nn sunnitud kaugõppega toime tuldi ning millist abi oodatakse riigilt. Küsitluse tulemused hõlmavad perioodi 2020. aasta märtsist juunini.

Küsimustik koosnes viiest teemaplokist:

1. Õppejõud: Kuidas kujunes õppejõudude koormus kaugõppe perioodil? Milliseid distantsõppe vorme õppejõud kasutasid (paind-/hajaõpe, veebiõpe, põimõpe, iseseisev õpe veebi toega)? Millist tuge pakkus ülikool õppejõududele?
2. Üliõpilased: Milline on olnud üliõpilaste tagasiside distantsõp-

pes läbi viidud õppele? Kuidas kujunes üliõpilaste koormus sellel perioodil? Millist tuge pakkus ülikool üliõpilastele? Kas perioodil oli mõju üliõpilaste edasijõudmisele või väljalangevusele?

3. Õppeprotsess ja tugiteenused: Kuidas olid õppejõud ja üliõpilased varustatud distantsõppeks vajalike vahendite ja lahendustega (arvutid, internetiühendus, ligipääs e-õppe keskkondadele)? Kuidas lahendati praktikate, praktiliste tööde ja kursuste läbiviimine?
4. Milline on üldine hinnang õppeprotsessi toimumisele? Millised olid peamised probleemid ja kordaminekud?
5. Millist tuge ootate riigilt (taristu, koolitused, väliskogemuse vahendamine vm)?

Koostöö kolleegidega ja tugitiimide tegevus

Kõrgkoolid olid eriolukorra alguseks digi- ja kaugõppe arendamisega väga erineval tasemel ja seetõttu oli ka valmisolek täielikult kaugõppele üle minna erinev. Kui näiteks TalTechis oli kõigil õppeainetel veebitugi ning ülekoolliselt kasutati ühtset platvormi Moodle, siis Eesti Kunstiakadeemias ei olnud ühtegi kaugõppekursust ja puudus ka ühtne lähenemine e-õppe keskkondadele.

Olenemata eelnevast valmisolekust täheldas valdav osa kõrgkoolide kaugõppele üle minnes õppejõudude töökoormuse suurenemist. Koormuse suurenemise põhjustena nimetati:

- õppejõud, kes asendasid kontaktõppe veebiõppega, õppisid uute võimaluste kasutamist (videoloengute salvestamine ja veebiseminaride läbiviimine) ning see võttis esialgu rohkem aega kui auditorsete loengute ja seminaride läbiviimine;
- täiendav kommunikatsioon üliõpilastega seoses muutunud õppekorraldusega jms;
- üliõpilaste soov rohkem suhelda nii õppejõudude kui kaasüliõpilastega ehk täiendavad konsultatsioonijad;
- suurenes üliõpilaste kirjalike tööde arv, seega ka vajadus enam aega kulutada hindamisele ja tagasisidestamisele;
- tuli mõelda välja uusi lahendusi praktiliste oskuste õpetamiseks ning õpiväljundite hindamiseks distantsilt.

– neil, kes olid aktiivselt digivahendeid kasutanud või veebis õpetanud, oli ka lihtsam veebiõppele üle minna. Tervishoiukõrgkoolide õppejõudude koormus kasvas lisaks ka kõrgkoolivälise koormuse kasvule, sest paljud neist töötavad tervishoiuasutustes. Mõne kuu möödudes taastus enamikus kõrgkoolides tavapärase koormus ja õppejõud hakkasid nägema kaugõppe positiivseid külgi, nt kokkuhoidu töölesõidu ajas, ajakasutuse paindlikkust. Õppemeetoditena kasutati veebiõpet ja iseseisvat õpet veebi toega. Hiljem lisandus paljudes kõrgkoolides paind- ehk hajaõpe. Veebiõppele üleminekul vajasis õppejõud kõige rohkem tuge järgmiste teemade ja tegevuste osas: Moodle keskkonda kursuse loomine; kaugõppesse sobivate õppe- ja hindamismeetodite valik ning kasutamine; veebiseminaride läbiviimine ning videoloengute salvestamine; riistvara häälestamine.

Mitmed kõrgkoolid mainisid, et õppejõud vajasis lihtsalt moraalset tuge ja julgustust. Kõrgkoolid koostasid eriolukorra algul õppejõududele (mitmekeelseid) juhendeid ja tekitasid nn tugitiime. Samuti nõustati õppejõude loengute meetoodilistes küsimustes: kuidas kohandada varem planeeritud õppetevused, kui tihti teha pause, kui palju anda aega virtuaalseks grupitööks jne. Lisaks sellele korraldati individuaalseid koolitusi.

Koormuse suurenemine sõltus õppejõu varasemast kogemusest

Kui õppejõudude tehniline varustatus oli üldjuhul hea, siis kohati

103 Tulemuste täistekst <https://ekka.edu.ee/wp-content/uploads/Kokkuvote-kusitluse-tulemustest.pdf>.
Tulemusi tutvustava e-seminari salvestus <https://www.youtube.com/watch?v=tdsUqZ2lysU>.

tuli kõrgkoolidel laenutada õppejõududele arvuteid ja muid tehnilisi vahendeid (nt kõrvaklapid, kaamerad). Probleeme oli ka

ebapiisava ning kõikuva kvaliteediga internetiühendusega, mis oli takistuseks õppetöö läbiviimisel.

Üliõpilaste toimetulek muutustega

Üliõpilaste tagasiside eriolukorra õppetööle oli erinev ja kohati vastukäiv. Oli neid, kes hindasid kõrgelt õppetöö paindlikkust ja võimalust õppida kodust lahkumata, ning neid, kellele kaugõpe üldse ei sobinud. Rahulolu sõltus ka õppejõudude IT võimekusest ja ainete iseloomust. Näiteks Tartu Ülikoolis olid enim rahul sotsiaalteaduste ja humanitaaria tudengid ning madalam oli tagasiside loodus- ja täppisteaduste ning meditsiinitudengitel. Sarnane oli olukord TalTechis, kus mõnevõrra madalama hinnangu said inseneri- ja loodusteaduskonna õppeained. Kõrgkoolide vastustest ilmsel, et paremini tulid toime kogenumad tudengid ja kõige raskem oli esmakursuslastel. Kõik kõrgkoolid kinnitasid, et üliõpilased tundsid enim puudust otsesest suhtlusest õppejõu ja kursusekaaslastega, samuti tekitas probleeme enesejuhtimine – motivatsiooni leidmine ja tähtaegadest kinnipidamine. Tudengite jaoks oli murekohaks ka erinevate keskkondade paljusus ja praktikavõimaluste vähenemine. Üldine hinnang oli siiski pigem positiivne, eriti tunnustati kõrgkoolide võimekust kiirelt veebiõppele üle minna. Paljud tudengid avaldasid arvamust, et ka tulevikus võiksid vähemalt teoorialoengud jääda pigem veebipõhiseks.

Suurem osa kõrgkoolidest arvas, et üliõpilaste koormus suurenes, eriti algusperioodil, kui tuli kohaneda uute keskkondadega, tunniplaaniga jne. Õppejõud ei osanud algul ka töömahtu arvestada ja andsid üliõpilaste hinnangul liiga palju iseseisvat tööd.

Kõrgkoolid pakkusid igakülgset tuge individuaalsete ja grupikonsultatsioonide ning juhendite ja infokirjade näol. Samuti oli kättesaadav psühholoogiline nõustamine, kuigi näiteks Tartu Ülikooli

hinnangul ei olnud pöördumisi varasemast rohkem. Kõrgkoolid tulid tudengitele vastu tähtaegade pikendamise, lõpetamiste edasilükkamisega augustisse, et oleks võimalik praktikad ära sooritada jmt. Näiteks Eesti Kunstiakadeemia lubas praktikat sooritada erandkorras ka peale lõputöö kaitsmist. Erakõrgkoolid pikendasid finantsraskustes tudengitel õppemaksu tähtaegu. Vajadusel said üliõpilased laenuks ka arvuteid.

Enamikus kõrgkoolides üliõpilaste väljalangevus kevadsemestril ei suurenenud, kuid näiteks Tallinna Ülikoolis suurenes akadeemilisele puhkusele siirdujate arv. Eesti Maaülikoolis täheldati mõningast väljalangemise suurenemist erialadel, kus varasemalt on olnud suurem auditoorse töö osakaal.

Suurema osa kõrgkoolide hinnangul üliõpilaste akadeemiline edasijõudmine pigem paranes. Hinnete paranemise võimalike põhjustena nimetati:

- pikem trend, mis ei ole eriolukorraga seotud;
- kasutati teistsuguseid hindamisviise, mis olid veebiõppele sobivad või ei pruukinud parimal moel õpiväljundite saavutatust mõõta;
- eristav hindamine muudeti (keerukamate ainete puhul) mitteametavaks;
- võimalik spikerdamiste kasv, kuna kõiki eksameid polnud võimalik jälgida;
- keerulisel ajal õppejõudude leebem suhtumine üliõpilastesse;
- isolatsioon võimaldas tudengitel põhjalikumalt süveneda ja oma projektid läbi mõelda.

Praktiliste tööde sooritamine

Kui üldiselt jätkus kõrgkoolides õppetöö tavapärase tunniplaani alusel, siis praktiliste tööde sooritamine lükkus peaaegu kõigis kõrgkoolides suvesse või sügisse. See tingis mitmes kõrgkoolis ka kaitsmist ja lõpetamiste edasilükkamise. Osa õppejõude

viisid praktilist õpet läbi ka virtuaalselt, kuigi Tallinna Ülikooli hinnangul seadis see piirangud praktikakogemuste mitmekesisusele. Tartu Tervishoiukõrgkoolis suurenes VÕTAgas töökogemuse arvestamine õppekava täitmisel.

Kordaminekud ja probleemid

Kõrgkoolidel paluti välja tuua ka peamised probleemid ja kordaminekud seoses sunnitud kaugõppega. Kordaminekutest toodi välja:

- tuge digiäkkarengule ja 100% veebikursuste arvu drastiline tõus;
- paranesid õppejõudude digipädevused;
- võimaldas kaasata õppetöösse eksperte, sh välismaalt, mis muidu poleks olnud võimalik;
- suurenes õppejõudude koostöö ja õppe koos planeerimine, külastati virtuaalselt üksteise loenguid;
- efektiivsem ajakasutus;

- avanes võimalus proovida uusi lahendusi, mida tavaolukorras tegema ei peaks, õppejõud pidid pingutama ja see oli nende arvates hea;
- loengute salvestused olid üliõpilastele kasulikud, kuna paljud neist käivad tööl ja oli võimalus osaleda õppetöös ka tagantjärele, vaadata materjale vajadusel uuesti ning kohad, mis jäid selgusetuks, oli võimalik üle korrata;
- paljud üliõpilased osalesid veebikonsultatsioonides aktiivsemalt kui auditooriumites toimuvatel loengutel;
- üliõpilaste esitlusoskused paranesid;
- IT valdkonna inimeste tööd hinnatakse senisest rohkem ning väärtustatakse neid valdkondi.

Probleemid

- eriolukord osutus keerukaks ennekõike esmakursuslaste jaoks, kelle iseseisva ja ülikoolis õppimise oskused pole samaväärsed kui viimaste kursuste tudengitel;
- õppejõudude koormuse kasv ja väga suur vaimne pingeline, et tagada 100%-line õppetöö uues ootamatus olukorras;
- osad õppejõud tundsid, et kui tavalooengutes esitledes saavad nad energiat üliõpilastelt tagasi, siis kevadsemestri virtuaalooengute lugemine oli kui 'musta auku' rääkimine;
- auditoorselt õppetööl distantsõppele üleminekuperioodi alguses oli probleeme info jagamisega, st üliõpilased olid paljuski teadmatutes või said eri allikatest erinevat teavet – informatsioon aine korralduse ja muutuste kohta liikus üliõpilasteni kaua või tuli korraga mitmest allikast;
- veebitunnid ei olnud piisavalt kaasavad;
- õppuritele ja õppejõududele tõi distantsõpe kaasa täiendavad kulutused (uued netipaketid, telefoniarved, seadmed jmt);
- internetiühenduse ebastabiilsus kodustes tingimustes, eriti kui samaaegselt oli virtuaalkeskonnas mitu pereliiget; alati ei olnud ka kõrgkooli taristu veebiõppe läbiviimiseks piisaval tasemel;
- praktiliste tööde edasilükkumine;
- probleemid õppurite usaldamisega eksamitel ja arvestustel;
- liiga palju tööd arvuti taga oli väsitav, eriti silmadele;
- sotsiaalne ja emotsionaalne isolatsioon nii õppejõududel kui üliõpilastel.

Kevadiste õppetundide mõju

Mitmed kõrgkoolid mainisid, et edaspidi soovitakse täies mahus veebipõhist kaugõpet võimalikult palju vältida. Siiski on eriolukorras tingitud sunnitud kaugõpe toonud kaasa olulisi muudatusi. Korduvalt nimetasid kõrgkoolid paind-/hajaõppe rakendamist, kus osa üliõpilasi on klassiruumis ja ülejäänud osalevad veebi vahendusel. Samas olid kõrgkoolid selle õppemeetodi suhtes üsna kriitilised, osalt ka vähese kogemuse tõttu. Samuti nimetati, et suuremas mahus on hakatud kasutama põimõpet. Muutunud

on ka hindamisviisid, nt hinnete muutmine eristavast mitteeristavaks ja hindamismeetodite kohandamine veebiõppele. Juurde on hangitud tehnikat, õppejõududele korraldatud e-õppe koolitusi. Õppeainete e-tugi on suurenenud ning mõnes kõrgkoolis on see kohustuslik kõigis õppeainetes. Kõrgkoolides, kus varem kasutati erinevaid platvorme, on võetud suund ühtse e-õppe keskkonna kasutamisele.

Ootused riigile

Kõrgkoolide ootusi riigile võib koondada järgmisteks teemadeks:

- 1) IT-alased koolitused ja rahvusvahelise praktika jagamine, sh erinevate digiõppe meetodite tutvustus, sh hindamine, tuvas-tamine ja eetilise käitumise tagamine; digi- ja kaugõppe täiendus-koolitus õppejõududele.
- 2) Riist- ja tarkvara soetamine, sh 2020. aastal tehnilise võimekuse kasvu suunatud investeeringute kompenseerimine; ühishanked; litsentsid ja programmid (nt Adobe, Proctorio).
- 3) Stabiilne ja piisav internetiühendus üleriigiliselt.
- 4) Üleriigiline IT tugikeskus kõrgkoolidele.
- 5) Andmekaitseaspektide ühine lahendamine.

Kokkuvõte

Kõik Eesti kõrgkoolid pidid 2020. aasta märtsis COVID-19 põhjustatud eriolukorra tõttu väga lühikese aja jooksul viima oma õppe klassiruumist veebi. Kõrgkoolide endi hinnangul saadi sellega hästi hakkama, vaatamata sellele, et lähtepunkt e-õppe võimekuse osas oli kõrgkooliti erinev. Sunnitud kaugõppele üleminekut kergendas see, et semester oli juba käima läinud ning õpperühmad ja tööruutid välja kujunenud. Õppeained ja kaitsmis-toimused üldjuhul vastavalt plaanile. Kuna praktilised tööd ja praktikad tuli enamikel juhtudel siiski semestri lõppu või suvepe-riodi lükata, siis toimus ka lõpetamine mitmes kõrgkoolis alles augustis. Üliõpilaste väljalangevuse suurenemist kevadsemestril ei täheldatud ning õppeedukus reeglina hoopis paranes. Põhju-seks võib olla nii õppejõudude leebus, veebiõppes lihtsamalt teostatav spikerdamine kui ka võimalus süvenemiseks, sest meelelahutusasutused olid kinni. Kordaminekutena nimetati õppejõudude digipädevuse märkimisväärt suurenemist, professionaalset IT tuge ja koostöö kasvu. Suurimaks väljakutseks oli nii õppejõududele kui üliõpilastele sotsiaalne isolatsioon, mil-

lele lisandusid probleemid infojagamise, interneti kvaliteedi ning ajajuhtimisega. Õppejõududel ja IT tugipersonalil tõusis eriolu-korra algul märgatavalt töökoormus.

Kõrgkoolides on varasemast enam ka kontaktõppe võimalusel kasutusel põim- ja paind-/hajaõpe, oluliselt rohkem kasutatakse veebituge. Kõrgkoolides, kus varem puudus ühtne lähenemine e-õppe keskkondadele ja meetodikale, on kasutusele võetud Moodle ning seda kõrgkooli vajadustele sobivamaks kohanda-tud. Muudetud on ka hindamisviise, juurde on hangitud tehnikat, läbi viidud koolitusi. Riigilt oodatakse kaugõppealaseid koolitusi ja rahvusvahelise praktika jagamist, ühishankeid riist- ja tarkva-rale, üleriigilist IT tugikeskust kõrgkoolidele, stabiilset ja piisavat internetiühendust ning veebipõhiste eksamitega seotud andme-kaitseaspektide ühist lahendamist.